

ЩОДО МОВИ ПОСТАНОВ СУДУ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

ВАСИЛЬЄВ Ігор Васильович - аспірант Інституту права ім. В.В. Сташиса Класичного приватного університету м. Запоріжжя

УДК 342:340.113.1

Автором проведено аналіз стану розгляду судами справ про адміністративні правопорушення у сфері обігу зброї в Україні протягом 2007-2015 рр. Незалежно від територіальної юрисдикції суди завжди припускаються граматичних, пунктуаційних та інших помилок. Встановлено, що де-юре існує вимога застосування української мови як чинника державності у процесі правозастосування. Виявлено, що де-факто чистота мови постанов суду вказує на відповідний професійний рівень судді. У юриспруденції такі факти можуть негативно впливати на репутацію адміністративного судочинства.

Ключові слова: адміністративне судочинство, власна назва, документ, зброя, калька, мова, постанова, помилка.

Постановка проблеми

У процесі дослідження адміністративної відповідальності за порушення правил обігу зброї в Україні спостерігається проблема якості оформлення постанов суду, що напряму пов'язана із низькою мовною культурою та неналежним рівнем володіння держаною мовою осіб, відповідальних за оформлення цих документів. Завелика кількість різноманітних мовних помилок, вочевидь, згубно впливає на якість процесу та результатів розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також створює лінгвістичні труднощі визначення проблем та порядку функціонування в Україні інституту адміністративної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання вимог до мови законодавства та судочинства свого часу піднімали В. Городенко, Д. Керимов, В. Козяр, Р. Куйбіда, С. Кравченко, О. Олійник, О. Сироїд, О. Ситнік, Б. Спасов, З. Тростюк, Г. Фазикош, Є. Фесенко, Т. Фулей, Л. Чулінда, О. Шамрай та ін., проте проблематика чистої мови адміністративного судочинства в Україні де-факто малодосліджена.

Метою статті є виявлення основних помилок у мові адміністративного судочинства. Для цього проводився аналіз розгляду справ судами про адміністративні правопорушення за ст. ст. 190-195, 1951-1954 КпАП України, винесених за період 2007-2015 рр. Згадані у статті документи – офіційні, ухвалені іменем України, знаходяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень відповідно до Закону України «Про доступ до судових рішень».

Основні результати дослідження

Найпоширеніша мовна помилка у досліджуваних постановах судів першої інстанції – вживання прийменникових сполук. Так, у деяких документах можна зустріти помилкові форми: «відповідно з», «згідно до». Прийменник «відповідно» в українській мові вживається з родовим відмінком іменника у сполученні з прийменником «до»: відповідно до наказу, відповідно до змін, відповідно до програми. Прийменникової сполуки

«у відповідності» в українській літературній мові немає – це калька з російської мови «в соответствии». Прийменникова сполука «згідно з» керує орудним відмінком іменника: згідно з наказом, згідно з правилами. Обидва складні прийменники «відповідно до» і «згідно з» – типові для офіційно-ділового стилю і можуть вільно взаємозамінюватися, але треба уникати контамінації: форми «відповідно з», «згідно до» – неправильні [1].

Аналіз судових постанов свідчить про те, що вищезазначена мовна помилка – системна. Її припускаються суди протягом усього періоду проведеного аналізу, незалежно від меж територіальної юрисдикції судів. Наприклад: «згідно протоколу» читаємо у постанові Київського райсуду м. Харкова від 27.07.2007 р. (справа № 3-9147/07/08); «згідно протоколу» у постанові Глобинського райсуду Полтавської обл. від 18.02.2008 р. (справа № 3-1071/08); варіант «відповідно протоколу» бачимо у постанові Бобринецького райсуду Кіровоградської обл. від 12.03.2009 р. (справа № 3-357/2009 р.), помилкове «згідно протоколу» міститься у постанові Скадовського райсуду Херсонської обл. від 16.11.2009 р. (справа № 3-2220/09); «згідно протоколу» маємо у постанові Печерського райсуду м. Києва від 15.07.2010 р. (справа № 3-3083/10); у постанові Жовтневого райсуду м. Маріуполя від 05.08.2011 р. (справа № 3-2469/11) читаємо «згідно протоколу»; у постанові Ясинуватського міськрайсуду Донецької обл. від 08.06.2012 р. (справа № 0555/446/2012) – «згідно протоколу»; «згідно адміністративних матеріалів» – у постанові Суворовського райсуду м. Одеси від 15.07.2013 р. (справа № 523/10780/13-п), «згідно до протоколу» у постанові Бориславського міського суду Львівської обл. від 21.10.2013 р. (справа № 438/1489/13-п); «згідно до ст. 22 КпАП» – у постанові Заводського райсуду м. Дніпродзержинська від 01.09.2014 р. (справа № 208/7423/14-п), «згідно дозволу на право зберігання» – у постанові Березівського райсуду Одеської обл. від 03.04.2014 р. (справа № 494/425/14-п); згідно протоколу» – у постанові Конотопського міськрайсуду Сумської обл. від 05.03.2015 р. (справа № 577/1211/15-п).

Наступна типова помилка – вживання

прийменника «по», який в українській літературній мові вживається досить рідко: із знахідним відмінком найчастіше вказує на мету або межу дії (піти по воду, по цей день), із місцевим відмінком – місце або час дії (пливти по Дніпру, ходити по лікарях, займатися по суботах), відношення до іншого предмета (наказ по управлінню, черговий по райвідділу), спосіб дії (чинити по правді, обслуговувати по черзі). Як вважають мовознавці, доречніше у інваріантному застосуванні наступних конструкцій уникати вживання прийменника «по»: їхати по дорозі – їхати дорогою, спати по ночах – спати ночами. Однозначно недоречно вживання цього прийменника у таких випадках: я прийшов по справі (правильно: я прийшов у справі), відправити по пошті (правильно: відправити поштою), по закону (правильно: відповідно до закону, згідно з законом, за законом), по імені (правильно: на ім`я), по хворобі (правильно: через хворобу), заходи по поліпшенню (правильно: заходи щодо поліпшення), комісія по складанню (правильно: комісія для складання), по повод чого (правильно: з приводу чого) [2, с. 420].

Ще одна поширена мовна помилка – вживання конструкції «по місцю проживання» замість унормованої «за місцем проживання». Приклади такої мовної помилки зустрічаються у постанові Канівського міськрайсуду Черкаської обл. від 17.03.2010 р. (справа № 3-337), постанові Рівненського райсуду Рівненської обл. від 06.03.2007 р. (справа № 3-995/07), постанові Кагарлицького райсуду Київської обл. від 21.01.2013 р. (справа № 368/136/13-п), постанові Корабельного райсуду м. Миколаєва від 30.11.2010 р. (справа № 3-4728/2010 р.), постанові Підволочиського райсуду Тернопільської обл. від 24.03.2011 р. (справа № 3-245/11) та ін. Окрім того, у постановах суду звернули увагу на практику вживання кальки з російської мови «вірно» у значенні «правильно». Зауважимо, що прислівник «правильно» означає «так, як вимагають правила, норми, безпомилково». Наприклад, правильно писати, правильно вимовляти. А прислівник «вірно» – синонім до слів незрадливо, віддано. Вірно любити, вірно служити Батьківщині [3; 4, с. 71]. Зокрема, у постано-

ві Кобеляцького райсуду Полтавської обл. від 21.04.2011 р. (справа № 3-432/11) зустрічається подібна мовна помилка: «встановлено, що кваліфікація даного правопорушення, а саме ч. 2 ст. 191 КпАП України є невірною». У постановвах Сколівського райсуду Львівської обл. від 05.03.2011 р. (справа № 3-136/2011) та від 28.02.2011 р. (справа № 3-141/2011) також існує мовна помилка у варіанті «дії ОСОБА_1 вірно кваліфіковані». Теж читаємо, що: «особа, яка складала зазначений протокол невірно визначилась із суттю адміністративного правопорушення» у постанові Старобешівського райсуду Донецької обл. від 05.08.2013 р. (справа - № 245/574/13-п). У постанові Ківерцівського райсуду Волинської обл. від 10.06.2013 р. (справа - № 158/1341/13-п) зазначено: «Адміністративне правопорушення, уповноваженою особою кваліфіковане невірно». Проте, у постанові Жовківського райсуду Львівської обл. від 30.10.2013 р. (справа- № 444/3320/13-п) маємо спочатку правильну форму – «перевірити правильність складення протоколу» та через кілька речень неправильну – «дії правопорушника невірно кваліфіковані».

Важливим моментом, що стосується мовної культури складання документів при адміністративному провадженні, є переклад власних назв. З одного боку, існує просте загальне правило, яке полягає у тому, що власні назви іншою мовою не перекладаються. Це правило ґрунтується на принципі недоторканості власності. Переклад власних назв у певному сенсі може вважатися перейменуванням, яке не має порушувати прав власників та носіїв об'єктів перекладу. Отже, під час передачі іншомовних власних назв необхідно орієнтуватися на об'єкт, на його соціальний, національний або культурно-історичний контекст, а вже потім працювати зі словом, відображаючи фонетичні і структурні особливості української мови. Так, прізвище Кузнецов не означає «Ковальов»; російське чоловіче ім'я «Владимир» – Владімір, а не Володимир – українське чоловіче ім'я; Красний Лиман – місто, але не лиман червоного кольору, автомобіль «Победа» – «Победа», а не «Перемога» тощо.

При передачі власних назв засобами спорідненої мови (а не перекладі, бо власні назви звичайно втрачають лексичне значення) треба передусім визначити національно-адресний статус об'єкта (інформацію про його належність до певної культури, території, роду або статі), а вже потім працювати зі словом, передаючи (чи не передаючи) специфіку української фонетики або морфології: Вуглегорськ (власна назва міста, де видобувається вугілля), але Святогірськ (власна назва території Святих гір), Маріуполь (від грец. «поліс» – місто), але Тернопіль (від укр. «поле»), Толстой (росіянин), але Чепурний (українець), Лейбніц (не слов'янин), але Швець (слов'янин), від Т.Г. Шевченка (чоловік), але від О.О. Шевченко (жінка). Як приклад, можна навести наступне: російське прізвище «Дьяков» українською мовою буде «Дьяков» (а не «Дяков» чи «Дяків»). Однак, фонетичні і структурні особливості української мови вимагають певних змін на кшталт чергування [e] – [i] з пом'якшеним суфіксом -ськ-: «Красноармейск» українською «Красноармійськ» (не «Червоноармійськ»); чергування [o] – [i] у закритому складі з пом'якшеним суфіксом -ськ-: Святогорск – Святогірськ (від «Святі гори»); село Красне («красиве»), а не село Червоне або село Красное (від назви кольору) [5, с. 402]. Так, у постановвах Теребовлянського райсуду Тернопільської обл. від 22.01.2009 р. (справа №3-58/2009), Скадовського райсуду Херсонської обл. від 04.08.2009 р. (справа № 3-1479/09) фігурує газовий пістолет «Перемога». Однак, насправді такий пістолет вперше був випущений під назвою «Победа» німецькою фірмою Resk з нагоди 50-річчя перемоги над фашизмом. Зазначимо, що переклад «победа – перемога» мав би бути коректним, якби мова йшла про «победу» в одному з нижченаведених значень: повний успіх у бою, остаточна поразка військ противника; успіх у двобої, змаганнях, що закінчуються поразкою супротивника; успіх у боротьбі за що-небудь, здійснення чого-небудь у результаті боротьби, подолання якихось труднощів; ствердження, доведення своєї більшої в порівнянні з чимось сили, своєї вищості і т. ін. [6, с. 230]. Окрім того, у постанові Шевченківського

райсуду м. Києва від 01.10.2013 р. (справа № 761/24059/13-п) читаємо: «газова зброя «Победа»». Такий переклад також не можна назвати правильним, адже графічно російське слово «Победа» з немовби українським відповідником співпадає, а от звучати українською буде комічно, із східним акцентом, адже буква «е» російською звучить як [є], а українською – як [е]. Тому правильним варіантом перекладу з російської мови назви газового пістолету «Победа» на українську мову мав би стати такий – «Побєда». Водночас, у постанові Кіровського райсуду м. Донецька від 12.11.2010 р. (справа № 3-3360-10) можна спостерігати спроби перекладу російського словосполучення «охотничье оружие», яке не виражає власної назви (у т. ч. і за контекстом) з намаганням надати йому «українського» звучання: «чим порушив правила зберігання охотничого оружжя». Зауважимо, що українською мовою таким словосполученням має бути «мисливська зброя». Нечасто також має місце хибний переклад інших власних назв. Так, у постанові Скадовського райсуду Херсонської обл. від 04.02.2011 р. (справа № 3-186/11) зустрічаємо: «носіїна газової зброї «VALTRO mod Combat» НОМЕР_1, 2000 р.в., кал. 9 мм, виробництво Германія», що сумнівно можна віднести до технічної помилки. Зрозуміло, що слід писати «виробництва Німеччини», або «країна-виробник – Німеччина».

На жаль, безліч офіційних, державних документів, якими є постанови суду, містить ненормативні слова і словосполучення. Перерахувати всі випадки неможливо, тому наводимо лише найпоширеніші помилки з окремими прикладами. Так, конструкція «дійти висновку» в українській мові може мати форми «доходить висновку», «доходжу висновку» т. ін. Кальковані з російської мови варіанти, що мають різні форми «йти (дійти) до висновку» – є неправильними. Постанова Могилів-Подільського міськрайсуду Вінницької обл. від 26.03.2010 р. (справа № 3-821/2010р.) – «приходжу до висновку»; постанова Ужгородського міськрайсуду Закарпатської обл. від 15.03.2010 р. (справа № 3-1687/10) – «приходжу до висновку»; постанова Васильківського райсуду Дніпропетровської обл. від 02.02.2009 р.

(справа № 3-17/09) – «прийшов до висновку»; постанова Франківського райсуду м. Львова від 28.09.2010 р. (справа № 3-4004/10) – «приходить до висновку»; постанова Іванівського райсуду Херсонської обл. від 13 лютого 2009 р. (справа № 3-64) – «дійшов до висновку»; постанова Подільського райсуду м. Києва від 24.02.2012 р. (справа № 2607/1693/2012) – «суд приходить до висновку» та ін. У свою чергу, постанова Жовтневого райсуду м. Кривого Рогу Дніпропетровської обл. від 13.10.2009 р. (справа № 3-4165/2009) містить ненормативне словосполучення «відшкодоване вилучення зброї»: «застосувати до нього адміністративне стягнення у вигляді штрафу в сумі 51 гривню зі сплатою на користь держави без відшкодованого вилучення зброї». Є незрозумілим вживання вищезазначеного словосполучення, адже у ч. 1 ст. 191 КпАП України зазначається, що вилучення може бути оплатним.

Аналогічно, незрозуміле вживання конструкції «рушниця в незачипленому стані» у постанові Котовського міськрайсуду Одеської обл. від 12.08.2013 р. (справа № 505/3648/13-п). Правильним було б вживання: «переносив рушницю без чохла», тим більше, що до характеристики стану рушниці той факт – у чохла вона або без – прямого відношення не має. Водночас, у постанові Корецького райсуду Рівненської обл. від 30.03.2009 р. (справа № 3-267/09) до поняття «мисливська рушниця» вживається визначення «законна»: «порушив правила зберігання законної мисливської рушниці». На нашу думку, таке визначення некоректне ані з мовної, ані з юридичної точки зору. Окрім того, постанова Корольовського райсуду м. Житомира від 29.03.2011 р. (справа № 3-1490/11) має одразу два приклади вживання ненормативних обортів. По-перше, «просрочив термін перереєстрації», по-друге, «стягнення у вигляді штрафу до прибутку держави». На думку автора, доречніше було б у першому випадку застосування словосполучення «порушив термін перереєстрації» або «пропустив термін перереєстрації», а в іншому випадку – «стягнення у вигляді штрафу на користь держави».

У постанові Ужгородського міськрайсуду Закарпатської обл. від 15.03.2010 р.

(справа № 3-1687/10) читаємо наступне: «При призначенні адміністративного стягнення суддя виходить із змісту ст. 33 КпАП України». Ми спостерігаємо намагання виразити думку про те, що суддя керується приписами певної статті при прийнятті певного рішення. Іншими словами: те, що впливає із змісту статті, надає судді законні підстави для прийняття певного рішення. Неприйнятне вживання слова «виходить» у даному випадку зумовлене тим, що в українській мові дієслово «виходити» виступає тільки в буквальному, фізичному розумінні – рухатися зсередини назовні. Отже, у цьому випадку доречніше було б вживання «суддя керується змістом статті» або «суддя опирається на зміст статті», конструкції «відповідно до змісту статті». Також доречним було б написати «зі змісту статті впливає...» Адже, крім прямих значень, дієслово «впливає» уживається переносно – бути висновком, логічним наслідком чогось попереднього. Прикладом ще однієї мовної помилки, що полягає у вживанні ненормативних слів та словосполучень, є вживання у постановках суду такого як «стверджується протоколом». Так, у постанові Христинівського райсуду Черкаської обл. від 29.03.2007 р. (справа № 3-668-2007) зазначається: «Його винність стверджується протоколом...». Замість слова «винність» треба було би вжити «провина», «винуватість» або «вина». А замість «стверджується» – «підтверджується». Тієї ж помилки припускаються в постанові Ужгородського міськрайсуду м. Ужгород Закарпатської обл. від 29.05.2009 р. (справа № 3-3669/09).

Справжнім джерелом багаточисельних і різноманітних мовних помилок є постанова Дарницького райсуду м. Києва від 25.12.2014 р. (справа № 753/22908/14-п): «згідно заяви» замість «згідно із заявою», «уважає» замість «вважає», «по наявним матеріалам» замість «за наявними матеріалами», «винність» замість «вина», «провина» або «винуватість», «приходить до висновку» замість «доходить висновку», «приймає до уваги» замість «бере до уваги», «у виді штрафу» замість «у вигляді штрафу». Чи не в кожній проаналізованій постанові суду присутні синтаксичні та пунктуаційні помилки. У

якості найяскравішого прикладу наведемо постанову Міловського райсуду Луганської обл. від 13.01.2012 р. (справа № 1217/32/12), в якій зустрічається речення майже без розділових знаків: «Однак суд позбавлений вирішити питання по справі оскільки особа яка збирала матеріал а потім склала протокол про адміністративне правопорушення не вказала на диспозицію частини ст. 190 КпАП України при цьому посилаючись на висновки експертизи не вказала номери та від якого часу ці висновки були складені при цьому мається потертості у самому протоколі».

Висновки

У відповідності до Закону України «Про засади державної мовної політики» [7] державною мовою України є українська мова. Таким чином, судочинство в Україні у цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах здійснюється державною мовою, професійний суддя повинен володіти державною мовою, сторони, які беруть участь, подають до суду письмові процесуальні документи і докази, викладені державною мовою слідчі і судові документи складаються державною мовою. Окрім того, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що судочинство і діловодство в судах України провадиться державною мовою [8]. У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» зазначено: «Згідно зі ст. 10 Конституції державною мовою в Україні є українська мова, всебічний розвиток і функціонування якої в усіх сферах суспільного життя на всій території України забезпечується державою. Виходячи з цього конституційного положення судочинство в Україні має провадитися українською мовою» [9].

Отже, де-юре існує вимога застосування української мови як чинника державності у процесі правозастосування. Відповідно, некоректна мовна поведінка, що полягає у припущенні мовних помилок під час оформлення документів, у т. ч. що супроводжують адміністративну практику, є, на думку автора, порушенням закону – зокрема, наведених вище приписів.

Література

1. Відповідно до – згідно з [Електронний ресурс] / Лінгвістичний портал. – 2016. – Режим доступу: <http://www.mova.info/article.aspx?l1=114&DID=340>
2. Ющук І.П. Українська мова: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / І.П. Ющук. – К.: Либідь, 2004. – 640 с.
3. Вірно чи правильно? Слід чи варто? [Електронний ресурс] / Граматик. – 2012. – Режим доступу: http://gramatyk.blogspot.com/2012/07/blog-post_25.html
4. Гринчишин Д.Г. Словник-довідник з культури української мови / Д.Г. Гринчишин, А.О. Капелюшний, О.А. Сербенська, З.М. Терлак. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – 367 с.
5. Мозговий В.І. Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс. Навч. посіб. / В.І. Мозговий. – Вид. 3-є, перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
6. Білоштан А.П. Словник української мови: в 11 томах / А.П. Білоштан, В.П. Градова, Г.Н. Демчик та ін.; ред.-А.В. Лагутіна, К.В. Ленець. – Т. 6. – К.: 1975. – 832 с.
7. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. № 5029-VI [Електронний ресурс] / Відомості

SUMMARY

The author analyzed the condition of consideration by Judicial Inquiry of administrative offences cases in the sphere of arm trafficking in Ukraine (2007-2015). The courts have always allowed grammar, punctuation and other mistakes, regardless of territorial jurisdiction. It was found that, the de jure, there is application requirement of the Ukrainian language as a factor of statehood in the enforcement process. The de facto, the purity of the court decisions language indicates the appropriate intellectual level of judge. The presence of such facts may adversely affect the reputation of the administrative proceedings in spite of experience in jurisprudence.

Верховної Ради. – 2013. – № 3. – Ст. 218. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

8. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради. – 2010. – № 41-45. – Ст. 529. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

9. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 01.11.1996 р. № 9 [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>